

den mässfirande
Fritänkaren

Nr. 121 Oktober 2003

Elfte årgångens tionde och sista nummer.

Innehåll :

Om det nya politiska mordet	2
Rapport från årets bokmessa	2
(bland annat om e-boken, världsbiblioteket i Alexandria, Henri Bergson, Céline, Axel Munthe, Kalevala, Sverker Åström och Jesus.)	
Ahasverus minnen, del 33 : <i>Mannen med järnmasken</i>	7
Shakespearedebatten, del 55	9
Apropå en annan skald.... (<i>Gustaf Fröding</i>)	11
Extasens profet (<i>Alexander Skrjabin</i>)	11
Filmer (bl. a. <i>Dogville</i>)	12
Kalender, oktober-november 2003	14
Den absurda krigsresan, del 6 : <i>Kriget: pro et contra i Athen</i>	15
Bröllopsresan, del 11 : <i>Den långa resan till Olympia</i>	17
Lyckliga möten i Ladakh, del 13 : <i>Dalai Lama gör entré</i>	18
Den tibetanska folk- och kulturutrotningen	19

Fritänkaren är en unik kulturtidskrift som på ett personligt sätt förmedlar filmupplevelser och kunskap i musik och litteratur jämte reseskildringar från främst medelhavsländerna och Himalaya med oförglömliga möten med andra folk, mentaliteter och unika personligheter, samtidigt som den genom utforskningar i politik och religion försöker pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer. Den beräknas utkomma med cirka 10 nummer årligen på svenska samt något på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)
Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.
Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.
Redaktören står för alla artiklar som ej är signerade.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumerations: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumerations : 350 kr (40 Euro)

Redaktionsslut för detta nummer : 2.10.2003

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - *Letnany* 135

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress: <<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>>
e-post-adress: lanciai@hem.utfors.se

ISSN 1652-0122

Om det nya politiska mordet

Inför chockbudskapet om hennes bortgång skrev vi till en kollega bland annat:

”För mig framstod hon som Sveriges kanske enda förtroendegivande politiker, och jag älskade hennes utstrålning. Det mest upprörande med tragedin är orättvisan i hennes bortgång, då hon ännu hade allt kvar att uträtta. Risken är att det troligen blir samma trauma som efter Dag Hammarskjölds bortgång, Kennedymordet och Palmemordet med en oöverskådlig perpetuum mobile av ständigt nya spekulationer och teorier...

Om valresultatet är det bara att säga, att vilken sida som än hade vunnit hade resultatet blivit på både gott och ont. Man kan aldrig veta vilken sida som kunnat medföra mera gott, då bara en sida kunde vinna, och då man aldrig kan få veta hur det hade gått om den andra sidan vunnit.... Som vanligt får man nöja sig med att försöka göra det bästa av saken.”

Det var nästan kusligt att konstatera hur det nya svenska politiska mordet återuppväckte det gamla traumat efter Olof Palmes död, speciellt som det fanns så påtagliga likheter mellan de båda mordena. Dessa spökade som värst under häktningen av 35-åringen, som ju så tydligt bara var en desperationsåtgärd från polisens sida:

”Enligt en teori var det liksom i fallet Olof Palme en fråga om konflikten internationalism-nationalism. Både Olof Palme och Anna Lindh var övertygade och framstående internationalister som gärna offrade svenska privilegier för den internationella politiken. Sålunda kompromissade Palme med Sovjetunionen och gav bort svenskt territorialvatten till ryssarna, medan Anna Lindh gick i täten för att offra den svenska kronan för euron. Båda agerandena måste ur extremnationalistisk synpunkt te sig som landsförräderier. Det finns många representanter i Sverige för extremhögern som är noga med att hålla sig i dunkel anonymitet, speciellt inom försvaret och polisen. Polisspåret i Palmemordet blev aldrig tillfredsställande utrett. Inom liknande kretsar kan klara motiv ha förelegat för ett mord på Anna Lindh.

Här uttrycks bara en teori. Vi säger inte att det *är* så, hur logisk och rimlig teorin än är i sin höga sannolikhetsgrad.”

Dock föreligger även skillnader i de båda mordena. Olof Palme hade mäktiga fiender och var skäligen hatad av många, främst av intellektualister, som beskyllde Palme för att ha förintat det svenska skolsystemet under 60-talet, (”riksolyckan Palme” - Sven Stolpe,) medan Anna Lindh generellt var älskad av alla. Om somliga kunde beteckna Palme som en skurk kunde fler beteckna Anna Lindh som ett helgon. Denna skillnad i karaktären mellan de båda mordena kanske blir avgörande för mordutredningens utveckling, som nu i anhållandet av 24-åringen verkar nå en lösning. Därmed skulle mordet på Anna Lindh enbart framstå som en katastrofalt olycklig och onödig mänsklig tragedi medan mordet på Palme förblir ett mera politiskt mysterium.

Rapport från årets bokmessa

Som vanligt slog Nordens största kulturmanifestation alla rekord i både utbud, besökarstatistik, kommersiell framgång och kvalitet. Seminarierna var mera intressanta och mångfaldiga än någonsin, och åtminstone några kunde bevistas:

Det hölls ett antal seminarier om *e-boken*, som numera distribueras till nästan alla landets bibliotek, där vem som helst kan få låna och läsa dem, och man behöver inte ens längre en speciell "läsplatta" utan kan klara det med en vanlig PC-, Mac- eller handdator. Förlagens stora fruktan att e-boken skulle kunna slå ut den vanliga boken har glädjande nog kommit fullkomligt på skam: e-boken kan aldrig ersätta den tryckta pappersboken men är ett utmärkt komplement till den.

Dock kan e-bokens fördelar inte förnekas. Den blir inte sliten, den tar inte plats, den kan läsas och vara tillgänglig dygnet runt, och framför allt, många kan samtidigt låna samma exemplar. Man slipper utrymmesproblem, viktproblem, slitageproblem och till och med kostnadsproblem - om man bara har tillgång till de nödvändiga datorprogrammen för att göra en PDF-fil kostar e-boken nästan ingenting att producera.

Det efter 2300 år återuppståndna *Världsbiblioteket i Alexandria* presenterades med dess fascinerande bakgrundshistorik. Det grundades ju år 331 före vår tideräkning av Alexander den Store och blev Antikens mest betydande och omfattande bibliotek med 700,000 papyrusrullar. Nedgången började med den första bränningen av Alexandria utförd av Julius Caesar, sedan följde fler under Octavianus, och katastrofnedgången var ett faktum. De härskande romarna hade inte det intresse för kultur, filosofi och litteratur som besjälade grekerna och hellenisterna mer än någonting annat. De kristna var inte bättre, som betraktade all "hednisk" (alltså okristen) litteratur som fördömd, och det var i Alexandria som Hypatia, bibliotekarie för världsbiblioteket, lynchades ihjäl av en mobb för att hon vågade försvara det antika arvet mot kristendomens världsmonopol. Sedan kom araberna och förstörde resten.

Men nu har alltså världsbiblioteket återuppstått mycket tack vare svenskt initiativ från SIDA, som bidragit med åtskilliga tiotals miljoner och som först kläckte idén, som Hosni Mubarak till all lycka föll för. Det invigdes 2002 och är inte minst arkitektoniskt ett mycket märkligt byggnadsverk.

Bokmässans kanske allra intressantaste seminarium var dock psykologen *Oddvar Anfinsets* korta men innehållsrika anförande om *Henri Bergson*, den glömda filosofen som för hundra år sedan var världsledande men som kom bort under världskrigens fyrtioåriga världsurspårningsperiod. Denne tvåspråkige fransk-engelska filosof betonade intuitionen och det intuitiva tänkandets överhöghet över det ytliga och materiella tänkandet. Till hans motståndare från början hörde Sigmund Freud, som var ateist och komplett omusikalisk, han gick så långt i sin förnekelse av känslolivet att han (och många psykologer i hans efterföljd) brännmärkte musiken såsom irrationell och skadlig för det mänskliga psyket. Emellertid kom reaktionen mot Freuds materialism genom Wilhelm Reich, som vågade bekänna sig som lärjunge till Henri Bergson i en tid då hela världen för övrigt förkastade Bergson såsom en galning.

Först i vår tid har omvärderingen av Bergson i positiv riktning kommit. Sent omsider har man kommit på att han hade rätt, i motsats till alla de tänkare och filosofer som kom att rikta och influera fascismen, nazismen, kommunismen och materialismen i deras negativa och självdestruktiva självförbränningsprocesser. Bergson poängterade just detta i god tid innan det begav sig: att det ytliga materialistiska tänkandet måste leda till avgränsning av psykiska värderingar och själslivet, som människan inte kan klara sig utan. Redan under 70-talet började den moderna stressproblematikens katastrofala följder visa sig i form av främst den alltmer kringgripande utbrändheten, som under 90-talet tagit sig allt absurdare och mer tragiska uttryck, så att det nästan blivit vedertaget som en självklarhet att man inte kan engagera sig i det timliga samhällslivet utan att förr eller senare bli utbränd.

En annan sjuklig avart av det ytligt-materialistiska tänkandet och levandet på bekostnad av själslivet och intuitionen har varit det under 1900-talet grovt florerande missbruket av psykiatri, som gått så långt, att man genom vårt materialistiska samhälles natur blivit stämplad som psykiskt sjuk om man ens vågat hävda att man har en själ, vilket sjukdomssymptom då understundom automatiskt lett till tvångsintagning och tvångsbehandling med tvångsmedicinering och i extrema fall elchocksbehandling, som försäkring för att man definitivt skulle botas från inbillningssjukdomen att man ägde en själ. Tyvärr framstår Freud i många avseenden som portalfiguren för denna utveckling av "själssjukvården" i riktningen av en ständigt hårdare tillsnörd tvångströja.

Mot bakgrunden av denna hemska utveckling av det sjuka 1900-talet in i materialismens tvångspsykos framstår Henri Bergson idag allt tydligare som den lysande representanten för motvikten till detta, själens klara för att inte säga självklara förnufts förespråkare. Han var så högt uppburen för hundra år sedan, att episoder som den följande kunde inträffa:

Två damer från Amerika reste till Frankrike med båt bara för att få vara med om en föreläsning av Henri Bergson. De kom fram till Paris men mitt i sommaren, då universitets alla aktiviteter låg nere. De bad att då åtminstone få uppleva salen i vilken Bergson brukade ge sina föreläsningar, och detta beviljades dem. Upplevelsen av Bergsons föreläsningssal blev dem så stark, att de ansåg detta enda ögonblick vara värt hela resan, och nöjda reste de hem igen.

Bergson fick nobelpriset 1927 men hade kommit bort redan under första världskriget, stämplades som galning av 30-talets nazistiska och rasistiska vetenskapsmän och framför allt av alla materialister, som teg inför vetenskapens frammarsch med atombomber använda i krig och den ateistiska kommunismens terrorvälde över en tredjedel av världens befolkning. Först nu efter kommunismens fall och de stora fredsfolkrörelsernas oavlätliga frammarsch har plötsligt Henri Bergsons stilla och klara själsliga förnuft hämtats tillbaka från dess tilldömda outsiderskap i bannlyst exil från konsumtionssamhällets kalla obligatoriska stress, och alla som läser honom måste erkänna att han efter hundra år fortfarande har fullkomligt rätt.

En helt annan sorts författare var *Céline*, som *Carl-Göran Ekerwald* höll ett fullständigt lysande anförande om. Louis-Ferdinand Céline var i motsats till Bergson helt i tidens våld, och efter sin lysande debut 1932 förföll han till både antisemitism och nazistiska sympatier - ett parallellfall till Ezra Pound, Knut Hamsun och i viss mån till och med Sven Hedin. Efter kriget hamnade han i fängelse för detta i Danmark, där han då bodde, men dömdes omsider bara till ett obetydligt skadestånd och kom mycket billigt undan genom sin enastående förmåga att väcka folks respekt genom sin fullkomliga ärlighet. Han var hur elak och sårande som helst mot vem som helst och skrädde aldrig orden - världens sämsta diplomat - men förblev ändå avhållen och respekterad av alla som kände honom, då han hade den märkliga förmågan att ändå alltid ha en uppfriskande effekt. Hans elaka språk och kroniska förolämpningar var alltid som välgörande kallduschar.

Ekerwald försökte förklara varför Céline blev sådan, och hans förklaringar hade slagsida åt det ursäktande hållet. Det troligaste är dock att Céline efter sin fantastiska debut 1932 helt enkelt tillgodogjorde sig divalater och såg det som sitt privilegium att vara odräglig. Han var ju berömd, alltså gjorde det ingenting hur han än behandlade folk. Tyvärr fick han rätt, då han ju faktiskt behandlades med respekt ändå vad han än sade till vem det än var. Men det kan inte ursäktas. Är man stygg så är man stygg, och ingenting kan berättiga att man är det. Divalater kan aldrig ursäktas, och egentligen får de inte ens accepteras, då acceptandet av dem måste innebära att de fortsätter och till och med förvärras. Nej, Céline gav ingen god eftersmak, och man kände sig inte ens lockad till att öppna en enda bok av honom.

En som inte skaffade sig divalater hur rik och berömd han än blev på Sveriges namnkunnigaste författarskap var *Axel Munthe*, som nu är aktuellare än någonsin genom den nyutkomna boken av *Bengt Jangfeldt*, den förste som fått tillgång till alla hans privataste brev och kunna bringa ordning och reda i alla legender och rykten. Därigenom framstår doktor Munthe som mera gåtfull än någonsin. Han lyckades med det otroliga att, fastän han var svensk, bli Frankrikes yngsta legitimerade läkare genom tiderna (22 år gammal), och bara genom sitt grepp med sina patienter förtjänade han ihop en otrolig förmögenhet, så att han inte bara byggde sig Villa San Michele på Capri utan ett antal andra villor dessutom. Vad var hans hemlighet? Vari låg denne smålänningsexempellösa framgång? Jangfeldt försökte inte ens förklara denna gåta men kom dock med en del antydningar om Munthes förmåga att i kritiska situationer göra just det rätta, att alla utmaningar han ställdes inför rent mänskligt och intellektuellt skärpte hans sinnen till att klara av dem mästerligt och det ofelbart. Bakom detta måste ha legat ett ovanligt sunt omdöme. Jangfeldt belyste även Munthes personlighet med att framhålla hans idoler: hans favoritfilosof var Arthur Schopenhauer, hans favoritdiktare var Heinrich Heine, och hans favoritkompositör var Franz Schubert. Det kanske säger en del om Munthes förmåga att koncentrera sig på elementära väsentligheter. Dock hade Munthe framför allt ett extraordinärt sinne för humor, som man inte påträffar hos någon av hans idoler och som är helt hans egen, och däri tror jag att ligger förklaringen till hans fabulösa framgång både som läkare och författare.

Till skillnad från Céline stod Munthe helt utanför tiden, han tog hårt ställning för England mot Tyskland redan 1915 fastän det svenska hovet och Sverige för det mesta var tyskvänligt, vilket nästan gjorde kungahuset till hans fiender, fastän hans livs bästa vän, sedermera drottning Viktoria, älskade honom mer än kungen; och 1922 kunde de bara fortsätta sin vänskap på Viktorias enträgna villkor att de inte skulle nämna den tyska frågan. Det hör till saken att de umgicks på engelska. Hon dog 1930, men konung Gustaf V fortsatte vänskapen med honom, efter andra världskriget hade de lunch tillsammans en gång i veckan, varunder de nästan inte sade någonting. En journalist frågade kungen en gång: "Hur kan ni då ha roligt tillsammans när ni inte säger någonting?" varpå kungen genmälde: "Vi trivs med att ha tråkigt med varandra."

Mycket återstår att utreda i gåtan Axel Munthe, och går man bet på frågetecknen kan man ändå alltid fortsätta läsa honom med ofelbart nöje som aldrig tar slut, ty i många avseenden var Axel Munthe den roligaste författare Sverige någonsin har producerat.

Rainer Knapas seminarium om *Elias Lönnrot* handlade mera om nationaleposet som fenomen. *Kalevala* är ju unikt i Norden, då varken Sverige, Danmark, Norge eller Island har något liknande nationalepos. De isländska sagorna är alla på prosa medan Eddan snarare är kärv lyrik, närmast i Norge kommer Snorre Sturlasons historiska arbeten och i Danmark Saxo Grammaticus nationalkrönika på latin, också på prosa, medan det närmaste i Sverige väl är Tegnér's *"Frithiofs saga"*, ett stycke nationalromantik som inte ens når upp till Runebergs nivå; medan *Kalevala* då både till sin karaktär och sin versepiska konsekvens är fullständigt unikt. Elias Lönnrot genomförde sina vandringsresor i Fjärrkarelen och ända upp till Vita Havet och Solovetskijklostret utanför Arkangelsk under ytterst primitiva förhållanden, ofta till fots och under svåra strapatser för att samla de gamla folksångerna i Karelen som genom generation efter generation förts vidare genom en enbart muntlig tradition. Detta inspirerade även Sibelius och målaren Gallén-Kallela och en hel generation av konstnärer och arkitekter i Finland omkring förra sekelskiftet, vars högsåsong av skapande verksamhet aldrig senare har överträffats i Finland. Och primus motor i allt detta var Lönnrots *Kalevala*-arbete, som han inspirerats till av Herders bud på 1700-talet att man borde gå omkring ute i de primitivaste omständigheterna för att finna mänsklighetens kulturella ursprung i naturfolkens bevarade traditioner i sång och dikt.

Hur verkar sådant idag? Skulle man i Sverige dikta ett nationalepos skulle man bli utskrattad. Civilisationen har vuxit ifrån sådant trams för att koncentrera sig på stress och utbrändhet i stället, som om det var bättre. Tvångsmaterialismens obligatoriska strävan efter intighet gör sitt bästa för att ointetgöra andlig odling och livets väsentligheter, och om Dante eller Shakespeare levde idag skulle de bara refuseras med löje; medan det i själva verket just i sådana diktares verk, som i Finlands *Kalevala*, själva den mänskliga grunden för vårt samhälle finns stöpt och som, om vi glömmet den, aldrig kan ersättas av skvalmusik och videovåld. Dagens våldssamhälle med massmedial hjärntvätt och lavinartat tilltagande kriminalvård och psykiatrisk vårdkris är just ett resultat av vår tids historielöshet där den mänskliga grunden för samhället, som den stöpts genom våra nationaldiktare och nationalepos, riskerar att försvinna och glömmas bort i det ytliga stresssamhällets nonsenshjärntvätt.

Sverker Åström är idag 87 år gammal men fullständigt obruten till kropp och själ och hälsan själv och vital till tusen. Det demonstrerade han på sitt seminarium med anledning av nyttigivningen av sin bok "Ögonblick" ur sin 43-åriga historia som UD-tjänsteman 1939-82 mest utomlands, bland annat som ambassadör i Paris och New York. Dock pratade han inte så mycket om sig själv och sin bok utan föredrog att ha dialog med åhörarna och svara på deras frågor, en mycket givande frågestund, som väckte många glada skratt och ett ännu bättre humör från Sverkers egen sida. Sitt livs stoltaste ögonblick ansåg han utan ett ögonblicks tvekan att hade varit genomförandet av den stora internationella miljökonferensen 1972, som tillkommit enbart på hans initiativ. Han var mycket kritisk till världsutvecklingen idag med Amerikas ageranden efter 11 september 2001 framför allt i Irak, och till hur I-länderna gör det svårare för U-länderna och för hela världen med att försvåra importen från U-länderna. På den aktuella frågan om hur säkerhetspolisen egentligen fungerar (med Anna Lindh i färskt minne) svarade hr Åström, att säkerhetspolisen överallt var inkompetent och ganska galen. Som exempel angav han sitt eget fall, där han i alla år haft den svenska regeringens fullaste och varmaste förtroende medan han samtidigt av SÄPO bedömts som en kronisk säkerhetsrisk på grund av hans homosexualitet. Huvudintrycket av denna spirituella krutgubbe var överväldigande positivt. Han hoppades när han någon gång skulle dö att alla hans vänner skulle passa på att fira honom ordentligt med att festa till ordentligt, och han beklagade bara att han då inte skulle kunna vara med. Säg inte det. Man vet aldrig själv vad man hittar på efter döden.

Tyvärr var det omöjligt att vara med på alla de seminarier man hade önskat. Flera missades på grund av andra plikter, bland annat Paulo Lins samtal med sin översättare Örjan Sjögren om sin uppmärksammade roman *Cidade de Deus* ("Guds stad") om de farligaste delarna av Rio de Janeiro. Vi missade även det höginträsanta seminariet om vodkans roll i den ryska litteraturen, en chans som aldrig återkommer.

Det sista seminariet som man kunde närvara vid hölls i den stora konferenssalen och handlade om Jesus. Salen var inte ens halvfull, och föreläsningen visade sig vara väldigt akademisk. Forskarnas tre frågor om Jesus presenterades - vem är den historiske Jesus? Hur blev Jesus kristendomens kultperson Kristus? Kan man över huvud taget komma åt honom? Varierande svar presenterades. Närmast sanningen tycktes Ernest Renan och Albert Schweitzer ha kommit. Ernest Renan representerade uppfattningen av Jesus som ett religiöst geni och en sann humanist. Detta motsades dock av Albert Schweitzer som betonade att Jesus var en apokalyptiker och drömmare. Sanningen är väl att han både var ett religiöst geni och humanist och samtidigt en drömmare och apokalyptiker. En heroisk metod för att få tag på människan Jesus hade lanserats av teologer som bemödat sig om att utrensa allt om Jesus som antingen var kristet eller judiskt - varpå mycket litet blivit kvar. De flesta frågorna om Jesus syntes i allmänhet

ha lett till andra frågor utan att de första blivit lösta. Samtidigt var det nästan frapperande hur alla dessa avancerade högakademiska teologer missat poängen i det hela, nämligen Jesus historiska insats, som måste ha varit avsiktlig. Alla Jesusdiskussioner tycks ständigt bara öppna nya dörrar för nya vägar som liksom de gamla aldrig helt kan kartläggas.

Abasverus minnen, del 33 : Mannen med järnmasken.

Eugène Sue var en stor sprätt, även om hans tre stora romaner inte saknar vissa emotionella förtjänster. Särskilt besviken blev jag på hans stora sensationsroman om mig, "Den vandrande juden", vars blotta rubrik, efter Goethes uttryckta och publicerade planer på en bok med den titeln, resulterade i utomordentliga universella förhoppningar, som den faktiska romanen med sina oförlåtliga svagheter rejält kom på skam; men icke desto mindre har jag alltid beundrat den stora scenen vid öppnandet av testamentet, då jesuiterna kommer samtliga arvingar på skam, och hade romanen slutat där hade det varit någon mening med den. Eugène Sue lyckades aldrig intressera mig som person.

Victor Hugo var en stor snobb och därtill en synnerligen fåfäng och egenkär sådan, tills han gick i landsflykt och från Guernsey bevisade att även han var en människa. Det hade han för övrigt redan visat genom "*Notre Dame de Paris*", men först i landsflykten genom "*Les Misérables*", "*Les Travailleurs de la Mer*" och "*L'Homme qui Rit*" lyckades han för alltid bevisa det. Man kommer inte ifrån att han åtminstone slutade som sin tids ädlaste franskspråkiga författare.

Balzac var en stor amöba som aldrig kunde skriva något vackert och aldrig försökte heller. Visst har hans oändligt triviala historier vissa dramatiska förtjänster, som "*Eugénie Grandet*", men hur kunde han så frossa i att skildra så outsägligt andefattiga banaliteter i så oändliga volymer? Ej heller han intresserade mig någonsin som människa.

Men det fanns en av de franska romantikerna som verkligen kom att göra det, och det var den franska 1800-talslitteraturens excentriska hjärtpunkt, dess största utböling som alltid var med i händelsernas centrum och själv gjorde allt för att påverka dem utan att någonsin bli annat än hånad, förlöjligad och mera utbuad för varje decennium. Jag stötte av en händelse ihop med denne man utan att veta vem han var sent en lördagskväll i Paris då dimman så fördunklade staden att den mera liknade London. Den var ovanligt tjock, och så plötsligt kommer det ur dimman farande denne oformlige bjässe längs med rännstenen för att han inte skulle kollidera med någon, men olyckligtvis gick även jag längst ut på trottoarkanten. Kollisionen blev ett faktum och var så kraftig att den svagare parten, det vill säga jag, för tillfället var totalt satt ur spel liggande i en mycket våt dypöl, som säkert var den största om inte den enda längs med hela gatan. Han brydde sig inte det minsta om att jag hade stänkt ner hans damasker och förstört hans byxor i fallet utan lyfte mig, med en näve verkade det, i fullaste förtvivlan och med hjärtinnerligaste ängslan för min fysiska olycka på rak arm ur pölen och dränkte mig i en faderlig omfamning, som nästan kvävde mig, under det att han tårdränkt hysteriskt upprepade: "Förlåt mig! Hur gick det? Stackars lille luffare!" Och intet ord i världen från min tunga kunde övertyga honom om att jag skulle må betydligt bättre utan hans fängslande omsorg och hysteriska förtvivlan över det öde som drabbat mig som han kände sig alltför skyldig till.

Det gick inte att bli fri från honom. Jag blev tvungen att följa med honom hem, eller till vad det var för ett ställe som han tog mig till, och där blev jag trakterad med samma intensiva omsorg och en hel galamiddag för resten av natten. Den galamiddagen, som han bjöd mig på, förplägade han förstås mest sig själv med, då hans rondeur var betydande, då hans mage var en

avgrund utan botten, och då hans aptit var den mest energiska som jag har fått vara åskådare till under hela mitt långa liv.

Vi hade en mycket rolig natt tillsammans. Han bjöd mig på obegränsade kvantiteter vin, som han drack upp själv, under det att han ideligen förfäktade att han var nykterist. Men det var så sällan som han råkade dimpa ihop med en så lärd vagabond, så för en gångs skull kunde han ta sig vissa friheter....

Mannen fascinerade mig. Hans bullrande humör, hans outtömliga glädje, hans varma generositet och hans förödande pratsamhet gjorde att jag satt till hälften förstummad och till hälften trollbunden hela natten. Han var ett fenomen, och först undrade jag om han var av denna världen. Han sade också några gånger: "Ni förstår, det är så underbart att få prata ut med en riktig dödlig ibland."

Mot fyratiden när maten och dryckerna började finna sin botten i hans mage började vi komma till tals med varandra om mera allvarliga saker. Först då fick jag honom att äntligen avslöja sitt namn. "Alexandre Dumas," sade han. Då sade jag mitt. "Ahasverus," sade jag. Han satte omedelbart sin sista champagneklunk i vrångstrupen och brast ut i ett fullkomligt bullrande skratt, som tog mycket tid i anspråk: jag tror att hans värsta skattparoxysmer började avta efter tio minuter. Genom tårarna fick han då med stor möda fram alltjämt skakande av skratt: "Ja, ja, det är bra. Jag är Alexandre Dumas och du är Ahasverus," längre kom han inte, så dånade han av skratt igen en alltför lång stund.

Sålunda förblev vi de bästa bröder på fullkomligt samma mänskliga plan även under våra sista timmar tillsammans. Jag hade då kommit fram till att jag på något sätt borde gengälda honom för hans omåttliga generositet och hans vanvettigt glada sällskap. Jag frågade honom därför om jag kunde göra något för honom som tack. Han sade genast spontant: "Berätta för mig en bra historia som jag sedan kan skriva en bra roman på."

Jag betänkte mig ett ögonblick och frågade sedan: "Önskas något speciellt tidevarv?" Han sade:

"Jag sliter just nu med den sista delen av de tre musketörerna, men jag sitter fast i början och kommer inte längre."

"Vilken tid handlar det om?"

"Ludvig XIV:s första regeringsår."

Då visste jag precis vilket stoff jag skulle ge honom, och jag gjorde det gärna, ty endast han som författare var värd att få det. Jag hade läst hans "De tre musketörerna" och hade som alla andra älskat den gränslöst och visste med säkerhet att han, vid sidan endast av Hugo, var Frankrikes främsta litterära geni. Jag gav honom en historia som jag aldrig berättat för någon förut, som jag i misstag en gång hade antytt något om för Voltaire, men som för övrigt hade legat förseglad i mitt hjärta sedan det sjuttonde århundradets sista årtionde. Jag berättade för honom i detalj den sanna historien om den beryktade mannen med järnmasken, en skandalhistoria som mer än någon annan med tiden ledde till det franska konungadömet fall. Jag berättade hela historien sakligt som den var, och jag hade framför mig plötsligt en moltyst andäktigt stirrande och fullkomligt förtrollad Alexandre Dumas som för en gångs skull var bragt till tystnad. Han yttrade inte ett ord så länge det fanns kvar något av historien. Huvudpersonen själv, den olycklige Philippe, kallad vid otaliga andra namn, hade en gång personligen anmanat mig och tvingat mig att heligt lova att aldrig avslöja sanningen om hans liv och person så länge det fanns en konung av Frankrike. Nu bröt jag mot denna ed, men jag gjorde det med gott samvete, ty jag visste alltför säkert att Alexandre Dumas och endast han var rätt man att göra bruk av sanningen på rätt sätt och att ingen skulle tro honom.

Och jag fick rätt. Min berättelse fick plats som en episod i "Vicomte de Bragelonne", men den episoden i denna roman betecknar Alexandre Dumas' litterära höjdpunkt. Han var gränslöst

tagen av vad jag berättade för honom, och han återgav min historia exakt utan att pruta på sanningen och gav den endast en skönlitterär för att inte säga dramatisk form. I verkligheten var detta hemlighetsfulla skede i Frankrikes hov ännu mer dramatisk om dock lika kort, det var bara ett litet ögonblick som de kungliga tvillingbröderna en dag stod framför varandra och såg varandra i den olycklige Fouquets praktfulla slott Vaux, men det lilla ögonblicket var så intensivt och laddat att det ensamt avgjorde Frankrikes hela öde. I det ögonblicket var det som Ludvig XIV:s absoluta godtycke avgjordes och därmed hans efterträdares, den franska revolutionen och alla stormar som därav följde. Allting stod skrivet i stjärnorna just i det ögonblick som de kungliga tvillingbröderna möttes och den mäktigare fällde den andres dom, den grymmaste dom som någon konung någonsin har fällt över någon människa, eftersom denna människa var hans egen bror.

Alexandre Dumas skildrade allt detta exakt som om jag hade dikterat det för honom, och alla uppskattade romanen som en praktfull fabel. Ingen trodde ett ögonblick att det faktiskt hade varit sant. Och ännu idag är de flesta historiska forskare tämligen säkra på att "mannen med järnmasken" aldrig hade någon järnmask och var en oskyldig obskyr italiensk diplomat från Mantua som hette Antonio Matteoli. Denne diplomat existerade förvisso också, Ludvig XIV begick många justitiemord, men det hemskaste och mest gräsliga och omänskliga av dem alla var så oerhört att ingen någonsin har kunnat tro på det - utom min vän Alexandre Dumas den äldre, som i sin stora vidsynthet och mänskliga bredd jag faktiskt kom att beundra så mycket så att jag skulle vilja kalla honom en profet, - vilket Victor Hugo aldrig var.

Shakespearedebatten, del 55.

John Bede :

Mendenhallundersökningen presenterar en del problem.

1) Eftersom det är så ytterst osannolikt att två författare visar samma stylografiska resultat; kan möjligen damerna som räknade så många bokstäver i så många ord (två miljoner) ha begått något misstag? Eftersom de arbetade så länge med detta och fick betalt för det, och eftersom deras uppdragsgivare doktor Mendenhall var vetenskapsman, är det dock knappast troligt att något misstag begicks.

2) Kan jämförelsen mellan Bacons prosa och Shakespeares vers ha haft en avgörande inverkan på undersökningens trovärdighet? Med andra ord: är det möjligt att Bacon (om han skrev Bacon OCH Shakespeare) generellt använde sig av längre ord i Bacons prosa och kortare ord i Shakespeares vers? Det är faktiskt lättare att skriva vers med kortare ord, medan särskilt vetenskaplig och filosofisk prosa snarare inbjuder till användningen av längre ord. Här är svaret därför positivt.

3) Kan Bacon ha skrivit Marlowe? Detta är den mest kritiska frågan. Din mening att endast Marlowe kunde ha skrivit "Arden av Feversham" är det största argumentet mot den möjligheten. Detta är minerat område, och vi trevar oss fram i mörkret. För det första vet vi inte säkert att Marlowe/Shakespeare skrev "Arden av Feversham", fast det nog kan verka rimligt att Marlowe gjorde det, eftersom han kom från Canterbury och Kent, som är skådeplatsen för detta drama direkt taget från verkligheten. De Kentiska språkegenheterna i Shakespeare talar också för Marlowe och inte för Bacon. Dock kunde Bacon ha haft intresse av Kentiska brott eftersom han var advokat.

Christian :

Om han var intresserad av Kentiska brott, varför finns det inget annat sådant lokalt brottsskådespel av Shakespeare? Detta unika drama står helt ensamt - det finns ingenting liknande någonstans hos Shakespeare, Marlowe, Bacon eller Thomas Kyd. Det måste därför ha skrivits av en speciell motivation, ett personligt intresse av affären, som bara kan förklaras av att saken var mycket omtalad bland den äldre generationen i Kent, till vilken Marlowes föräldrar hörde. Ingen annan kommer ens i närheten därav.

John Bede:

Men fastän det finns mer som talar för Marlowe än för Bacon här är det inte uteslutet att Bacon kan ha skrivit "Arden av Feversham" - och enligt ditt resonemang följaktligen även alla Marlowes och Shakespeares arbeten.

Christian :

Jo, jag skulle vilja säga att Bacon är utesluten för ett annat skäl: det finns ingen humor hos Bacon. Shakespearehumorn börjar med "Arden av Feversham" och upphör sedan aldrig så länge Shakespeareproduktionen fortsätter. Bacon är en helt uttorkad och steril öken av systematisk perfektion, som en geometrisk trädgård, utan skönhet, fantasi eller skratt. Den grymma humorn hos Marlowe övergår gradvis till den mera mänskliga kongenialiteten hos Shakespeare - om dock grymheten sporadiskt återkommer, speciellt i tragedierna.

I nästa nummer: Fyra skäl varför du och Mendenhall har fel (Elizabeth Weir).

Här är ett annat inlägg i debatten :

Det har egentligen bara skrivits en bok/pjäsa och den skrevs i Mesopotamien eller i Kina eller Afrika eller vid något annat floddelta och den handlar om KÄRLEKEN, DÖDEN, LIVET, SKAPELSEN, och framför allt; SEXUALITETEN (som allt går ut på - att föra den specifika arten vidare). Allt annat är variationer på samma tema och alla snor/lånar/utvecklar av alla och författarnamnet på pjäsen/boken är helt ointressant. Om man nu inte gillar att prata en massa skit.

- Björn Björkegren

Vi får heller inte glömma bort den alltid aktuella Danska teorin:

"Shakespeare kan bara ha fått med sig stoffet till 'Hamlet' från Danmark när han utvandrade därifrån, och 'Hamlet' är hans egen självbiografi. I Danmark var han känd som *Sjaske-Per*, för han luktade så illa, och det var därför han skickades bort från Danmark till England, där hela London luktade lika illa som han. Därför fann han sig väl till rätta där i den stinkande världsmetropolen och passade på att göra karriär samtidigt, och lyckträffen i hans karriär blev just hans egen danska självbiografi 'Hamlet', som dock inte nämner någonting om stankens roll i det hela, för han ville inte såra engelsmännen i onödan."

Apropå en annan skald....

Gatflickans sång, *eller*, Pastisch på Gustaf Fröding

av Lars G. Berg.

Hon sålde sin kärlek för pengar
Hon hade ej annat att ge
Hon hatade torskar och drängar
Ty alla så dräglade de....

Så se upp ni små trallande jäntor
Som vandrar mot Lindane Le,
Se upp för studenter med tentor
Som firar med mössan på sne'....

Nej, slå hellre den jäkeln på käften
Som ej dej vill lämna i fre'....
Och sno se'n hans pengar och häften,
det är väl en utmärkt idé....

Lars Johannes M. Larsson, 2002.

Extasens profet

Alexander Skrjabin (1872-1915) är både en av musikhistoriens mest kontroversiella och mest fascinerande gestalter. Meningarna om hans musik har alltid varit extremt delade och är det ännu idag. Ingen kan bestrida det faktum att han var ett exceptionellt underbarn, ett hypermusikaliskt geni och kanske den tekniskt högst drivna kompositören sedan Mendelssohn, (hans 10 sonater anses vara de bästa efter Beethoven,) medan många menar att han missbrukade sina talanger med att gå till överdrift i allt och aldrig disciplinera sig. Att han svävade ut i extrema fantastier under hela sitt liv kommer man inte ifrån - han ägnade sig knappast åt något annat än utsvävningar, vare sig det var i komponerandet, i sinnliga njutningar, (han fick ett antal barn under sitt korta liv,) i mystiska böjelser och spekulationer och i rent flummeri. Det är det sistnämnda som egentligen ensamt förmått fördunkla hans anseende och fått honom att framstå som oseriös.

Kanske han splittrade sig för mycket. Hade han uteslutande ägnat sig åt komposition hade han kunnat bli Rysslands främsta genom tiderna då han ledigt slagit ut både Tjajkovskij, Rimskij-Korsakov och Rachmaninov, som i jämförelse med honom framstod som pedanter alla tre, ty ingen av dem var något geni. Men Skrjabin var först och främst mystiker, hans största vidlyftigheter var inte inom vodkainmundigandets eller älskogens område utan inom de rena religiösa spekulationernas, och han föll tidigt för Madame Blavatskys "Den hemliga läran" och hennes teosofi, som han fick för sig att han på musikens vingar skulle bli den stora världsprofeten för - denna den högsta formen av mysticism skulle förklaras och bibringas mänskligheten genom hans översinnliga och oöverträffbara kompositioner, som blir alltmer extatiska med åren - "La Poème de l'Extase", hans andra symfoni, är bara början.

Och det är här han ballar ur. Hans pianokonsert opus 20 (komponerad på rekordtid 1896) är fullkomligt mästerlig och överträffar ledigt Rachmaninovs första pianokonsert. Här har han ännu kontrollen över sina medel och är någorlunda strukturerad och disciplinerad, men tendensen i hans utveckling är att formen alltmer går förlorad och flyter ut i sanslösa excesser av ren kromatik. Ändå låter hans musik alltid bra, hur sanslös den än är, (om dock de mera kräsmagade menar, att hans musik är som en ständig kärleksorgie som dock aldrig ernår någon orgasm). Till hans främsta beundrare hörde Prokofiev och Stravinskij, men själv dömde han ut Stravinskijns musik som ”fullkomligt okreativ”. Hans närmaste musikervän och kollega var Rachmaninov, som hjälpte honom när han kom i ekonomiska svårigheter (vilket han alltid kroniskt hade hur mycket han än turnerade i Europa, England och USA), men hans kanske innerligaste vän var Boris Pasternak, som efter hans död skrev det kanske bästa och sannaste som skrivits om Skrjabin.

Han dog plötsligt av en bagatell. En böld på överläppen tog sig otäcka proportioner, ett kirurgiskt ingrepp ledde till blodförgiftning, och plötsligt var han död, 43 år gammal, Rysslands största musikaliska löfte någonsin, kroniskt överspänd och överdriftig hela livet, omhuldad av Leo Tolstoj i vars hus han spelade (där också Boris Pasternak förekom), den avgjort största mystikern och mest färgstarka personligheten i rysk musik, kommen av en gammal aristokratfamilj från 1200-talet, som aldrig lyckades spränga sig eller gå över gränsen hur överspänd och övernervös han än alltid var, och som bragtes på fall av en vanlig irriterande finne. Dock dog han strax före revolutionen och slapp därmed gå igenom alla de helveteskval av exil och tristess, nöd och tiggarskap i utlandet, skärande hemlängtan och ett liv ödelagt av en öken av melankoli, som sedan blev Rachmaninovs, Stravinskijns och Prokofievs öde.

Filmer.

Ingmar Bergmans tidiga *Musik i mörker* (1948) handlar om en blind pianist och hans svåra förhållanden, då han måste nedlåta sig till anställningar som kuschad restaurangpianist och som pianostämmare för att överleva, men den ljuva Mai Zetterling räddar honom och filmen. Filmen är intressant men lika tråkig som Bergmans flesta filmer, om den dock är sevärd för främst Mai Zetterlings men även för Birger Malmstens skull, som ju alltid förblir sevärd.

Rune Carlstens *Doktor Glas* (1942) om läkaren som tar livet av sin patient för att rädda dennes hustru, som äcklas av sin gamle snuskgubbe, är framför allt en stilistiskt intressant filmupplevelse, då regissören översatt det litterära greppet från Hjalmar Söderberg till film och lyckats. Georg Rydeberg gör den förintande titelrolltolkningen.

En mera intressant skurkfilm var dock *The Talented Mr Ripley* med Matt Damon som tar livet av sin vän Jude Law för att få hans flicka Gwyneth Paltrow som genomsådär honom som mördaren men inte kan göra något utan bevis, medan den som verkligen älskar honom, Cate Blanchett, blir den som omedvetet förstör allt för honom. Filmen är förfärlig och överträffar naturligtvis inte René Clements originalversion från 1962 med Alain Delon i huvudrollen, men även denna film är sevärd som komplement och främst för de fantastiska skådepelarinsatsernas skull. Särskilt Jude Law är mästerlig som den gode vännen-playboyn som verkligen gör sig förtjänt av att bli mördad. Mycket har gjorts om från Patricia Highsmiths originalroman men inte till det sämre. I stället har storyn och karaktärerna fått många fler intressanta dubbelbottnar.

Det var naturligtvis svårt för Night Shyamalan att efter ”*Sjätte sinnet*” göra en ny lika bra film, men *Unbreakable* är inte alls ointressant, speciellt som den skildrar en verklig händelse. Bruce Willis överlever ensam en svår tågolycka, det visar sig att han i hela sitt liv varit lika immun mot olyckor, varpå han får kontakt med sin mänskliga motsats: Samuel Jackson, som hela sitt liv förföljts av olyckor och föddes med brutna armar och ben. Deras samröre leder till att

Bruce Willis får fast honom för ett otal massmord, som han begått av ren frustration över livet. Filmen är seg och prövande men som sagt inte alls ointressant.

Den verkliga thrillern var dock *"Stir of Echoes"* med Kevin Bacon i huvudrollen, alltid sevärd, som familjefadern som hamnar i ett hus där det ligger en flicka inmurad i väggen i källaren. En psykolog spelar honom det praktiska sprattet att hon gör honom mottaglig för röster från andra sidan, en förmåga som redan hans lille son har, och småningom får han kontakt med den mördade flickan i källaren, men naturligtvis blir det svårt att komma till rätta med problemet. Han gräver bland annat upp hela trädgården utan att hitta något lik, och han måste hyra en hel borranläggningsarsenal för att kunna borra upp källargolvet innan några lösa tegelstenar äntligen börjar blotta sanningen. Det hela slutar med en blodig uppgörelse med alla hennes mördare - varefter familjen äntligen flyttar därifrån. En fantastisk film i all sin vardaglighet och fullständigt konsekvent och övertygande i sin övernaturliga realism.

Några fullkomligt utflippade filmer måste också nämnas. I *Eskorten ("Mauvaise passe")* lämnar Daniel Auteuil sin familj och sin anställning i Paris för att bli gigolo i London. Det går från *bad to worse* men är utomordentligt intressant genom sin utforskning av Londons nattliv i kärleksvärlden och hur detta fungerar socialt. Läraren-gigolon Auteuil skriver sedan en roman om saken som naturligtvis blir bästsäljare.

Milos Formans *Hair* från 1979 om Vietnamprotesternas Flower Power-tid tål att ses om en gång vart tionde år mest för sin sprudlande slösande bildprakts skull med oemotståndliga shownummer, hur dålig musiken än är. Och slutscenerna förblir oförglömliga, när övergången inträffar från uppsluppenhet till makabert allvar, där Treat Williams gör sitt livs roll.

Så har vi slutligen sett *Dogville*. Man kommer inte ifrån det: Lars von Trier blir bättre hela tiden. Redan i *Dancer in the Dark* var satiren och kritiken mot Amerika påfallande, men i *Dogville* går han många steg längre, och den kritiska satiren mot det amerikanska samhället och mentaliteten är fullkomligt förödande. En vacker ung dam (Nicole Kidman) kommer på flykt till en byhåla vid en återvändsgränd uppe i bergen som lever på äppelodling, och till en början tas hon väl emot och skyddas av det vänliga folket (15 invånare i byn) och särskilt av dess ende intellektuelle, sonen till bydoktorn, tills det visar sig att hon är efterlyst. Byfolket vet att hon är oskyldig, hon kan inte ha begått det bankrån som hon är efterlyst för då hon varit där i byn redan i flera veckor, men hennes situation blir mera utsatt, och de börjar utnyttja henne. Utnyttjandet går från *bad to worse*, och snart blir hennes ställning ohållbar. Hon försöker lämna byn men utnyttjas igen och förs tillbaka igen efter att hennes medhjälpare tagit hand om hennes pengar och utnyttjat henne sexuellt, som alla de andra. Nu förses hon med bojour, så att hon inte ska kunna rymma igen, men hon börjar få den dåliga behandlingen upp i halsen och blir då obekvämt för byborna, som beslutar sig för att göra sig av med henne. Till och med den intellektuelle sviker henne, och det hela tar en vändning som ingen i byn hade tänkt sig. Slutuppgörelsen är en fruktansvärt sarkastisk avrättning av hela det amerikanska samhället, och fastän det hela inträffar omkring 1930 under den värsta gangstertiden är parallellerna till dagens samhälle uppenbara - i slutbilderna förekommer till och med president Nixon. Vem annars? Det var bara han som fattades.

Men det underbara med filmen är att det är renodlad filmad teater alltigenom. Berättelsen är knivskarp i sin skärpa, som alltid i von Triers handlingar är allting obönhörligt logiskt och ofrånkomligt, och ingenting är onödigt. Den förrädiska byaidyllen illustreras av bedrägligt behaglig stilla barockmusik, och berättaren (John Hurt) bär upp den nästan viktigaste rollen genom sin blotta röst och dess försåtliga nyanseringar: distansen till dramat är rysansvärd. I andra viktiga roller ser man gamla kändisar som Stellan Skarsgård (som det värsta av rötäggen), Harriet Andersson (vars brytning man känner igen), Lauren Bacall (av alla gamla flammor med

fortfarande lika förföriskt beslöjad röst), James Caan, och Ben Gazzara i den nästan mest sympatiska rollen som blind, om dock även han faller till slut.

Som vanligt bjuder von Trier även på utmanande utspel mot publiken: den vackra byn uppe i bergen med dess glödande solnedgångar och svindlande utsikt mot de vita fjällen är bara en naken teaterscen, och man får aldrig se de omtalade krusbärsbuskarna, någon utsikt eller något grönt över huvud taget. Även hunden är bara en attrapp, tills han plötsligt blir verklig i den allra sista scenen som symbol för hela *Dogville*, hundsamhället, när uppgörelsen med detta är fullbordad. Visst är filmen sevärd i all sin fasansfulla dokumentära realism i ren teateruppsättning, som en gammal olidlig socialrealistisk pjäs av Eugene O'Neill eller Tennessee Williams, ty det är sådana förfärliga småborgerliga miljöer och människor det handlar om i all deras kvävande intighet.

Men det mest glädjande med *Dogville* förblir det faktum, att därigenom Lars von Trier framträder som kanske vår tids mest renodlade och ledande dramatiker.

Kalender, oktober-november 2003.

- 1 Richard Harris skulle ha fyllt 70 år.
  - 5 Glynis Johns 80 år.
    - Stig Dagerman skulle ha fyllt 80.
  - 6 75 år sedan Chang Kai Shek blev Kinas president.
  - 7 June Allyson 80 år.
  - 8 50-årsminnet av Kathleen Ferrier.
  - 10 Giuseppe Verdi fyller 190 år.
    - 90 år sedan Panamakanalen blev färdig.
  - 11 Ennio Morricone 75 år.
  - 14 Roger Moore 75 år.
    - 30 år sedan Yom Kippur-kriget bröt ut.
  - 16 Johannes Paulus II firar 25-årsjubileum som påve.
  - 17 Nathaniel West 100 år (*"The Day of the Locust"*).
  - 18 Melina Mercouri skulle ha fyllt 80.
  - 20 Operan i Sydney fyller 30 år.
  - 21 80 år sedan världens första planetarium öppnades (i München).
  - 22 Catherine Deneuve (egentligen Dolreac) 70 år.
    - Derek Jacobi 65 år.
    - Metropolitan i New York fyller 120 år.
  - 27 Kapten James Cook fyller 275 år.
  - 28 Evelyn Waugh 100 år.
  - 29 140 år sedan Röda Korset instiftades av Henri Dunant.
  - 30 85 år sedan den fria republiken Tjeckoslovakien föddes.
- november*
- 2 Burt Lancaster skulle ha fyllt 90.
  - 3 John Barry 70 år, brittisk kompositör.
  - 5 Vivien Leigh skulle ha fyllt 90.
  - 11 85 år sedan slutet på första världskriget.
    - 65 år sedan kristallnatten, då 267 synagogor i Tyskland brändes.

- 14 Ön Surtsey utanför Island fyller 40 år.
- 17 400 år sedan rättegången mot Sir Walter Raleigh inleddes. Hans dödsdom för påstått landsförräderi uppsköts i femton år.
- 18 Musse Pigg fyller 75 år.
- 25 år sedan det kollektiva massjälvmordet i Guyana lett av pastor Jim Lloyd.
- 19 Jodie Foster 40 år.
- 300 år sedan den påstådda *Mannen med järnmasken* dog i Bastiljen.
  - 175 år sedan Franz Schuberts död.
- 22 40 år sedan mordet på president Kennedy.
- 27 50-årsminnet av Eugene O'Neill.
- 30 90 år sedan Charlie Chaplin gjorde sin filmdebut.

Den absurda krigsresan, del 6 : Kriget: pro et contra i Athen.

Mycket lämpligt kom man precis i tid fram till Patras för att missa tåget. När man utan att förlora någon tid hade tagit sig fram till järnvägsstationen i ilfart möttes man av det avgående tåget, som vägrade stanna mera och som avgått oförskämt punktligt utan att ge försenade resenärer chansen av en enda minuts marginal. Någon borde sätta stopp för detta ofog med absolut punktliga tåg, i synnerhet i ett land som Grekland. Priset för denna perfekta punktlighet blev att jag fick vänta i två timmar på nästa tåg.

Vädret var trist och lovade ingenting gott men bara väta. Väntetiden tillbringades på busstationen, där en kopp kaffe kostade 2 Euro numera. Överallt var det samma sak: priserna hade stigit oförskämt överallt, vilket inte var till glädje för någon vanlig människa.

När tåget passerade Korint regnade det. Det kom fram till Athen efter nio, när redan alla butiker var stängda, men Elias väntade i mitt gamla vandrarhem. Han hade sett fram emot min ankomst, och jag hade lyckats hålla tidpunkten. Även han hade dock nödgats höja priset.

Till följd av den sena ankomsten gällde det att sätta alla klutar till genast, då allting måste hinnas med på en gång. Jag fann en öppen vinbutik, så att jag åtminstone kunde köpa vin, men andra livsmedel var omöjliga att få tag i. Jag kunde inte bärga mig utan begav mig genast till doktor Sandys ruffiga hotell, där han satt ensam och deppade. ”Jaså, där är du,” sade han och lade sin pipa åt sidan, varpå vi genast gick ut och hade middag.

Han var mycket olycklig på grund av kriget. ”Det är en katastrof för hela världen men mest för de anglosaxiska länderna, som katastrofalt har gjort bort sig politiskt. Pappa Bush genomförde Kuwaitkriget med en viss heder och ära för tolv år sen, han hävdade själv att Amerika genom Kuwaitkriget hade rentvätt sig från de vanärande minnena av Vietnamkriget, och det låg faktiskt något i det. Men allt det har nu gått förlorat i det här förbannade nya Irakkriget, som ingen ville ha utom hökarna i Pentagon med Baby Bush som hjälplös och enfaldig marionett. Han är en ren fårskalle som inte kan tänka själv. Han klarade Afghanistankrisen om dock med nöd genom att FN stödde honom, men det fatala i den nya krisen är att Amerika har kört över FN och därmed över hela resten av världen. Och den olycksalige struntan Tony Blair, som jag faktiskt trodde och hoppades på, har likaledes förstört sina utsikter och degraderat sig själv med att gå i Bushpojkenes fälla så att alla hans aktier blivit värdelösa, vilket han inte ens fattat själv. Den enda vettiga i den regeringen var Robin Cook, den bästa utrikesminister England haft sedan Anthony Eden. Låt oss inte tala om det mera. Jag blir bara förtvivlad.” Och han började nästan gråta. Plötsligt såg jag att han hade blivit gammal.

Just i detta ögonblick kom en gatuförsäljare in från gatan och ville sälja krimskrams. Han var från Bangla Desh och ville genast veta från vilka länder vi var, hur klimatet var där, hur många syskon vi hade och hur många år det kunde ta innan man kunde bli upptagen som

medborgare i landet. Doktor Sandy hade sådana konversationer upp i halsen och satte händerna för ansiktet, medan jag bistod med den information jag kunde ge som Bangla Desharen bad om tills han blev nöjd och lämnade oss i fred. Det var en helt ung man med älskvärt leende som hade uppehållstillstånd i Grekland i två år. Vi hoppades att han även studerade. Han talade engelska tämligen bristfälligt men var inte oangenäm.

”Men vi måste göra något åt saken,” hävdade jag. ”Vi kan inte bara låta kriget förgifta vårt dagliga liv.”

”Du har rätt,” sade han, ”men det är först efter kriget vi kan göra något. Så länge det rasar och kostar blod och pengar i meningslösa skyttegravar är det inget vi kan göra utom att vänta ut det. Jo, vi kan förstås demonstrera, och det gör hela världen aggressivt och effektivt och mera så för varje dag, tycks det. Vad tar sig demonstrationerna för uttryck i Italien?”

Jag berättade om det offentliga vanärandet av Bushmannen och om den amerikanska flaggan med döds-kalle och benknotor i stället för stjärnfältet men berättade också om den vackra regnbågsflaggan i sju färger med ”*pace*” (”fred”) i text över den, som hängde från var och varannan balkong i hela Italien. Denna regnbågsflagga var direkt vacker och kom förmodligen från Greenpeace, då fartyget *Rainbow Warrior* hade haft just dessa sju färger: rött, brandgult, gult, grönt, indigo, blått och purpur.

”Ja,” sade doktor Sandy, ”mitt hopp står till sådana rörelser. Vad som behövs är en världsrevolution för en återhumanisering av världen som reaktion *mot* rovinindustrialismen med dess miljöförstöring, *mot* råkapitalismen med dess egoistiska hänsynslöshet och i stället *för* humanism, utbildning, kunskap, skönhet, naturlighet och hälsa. Vårt samhälle är alldeles förstört. Har du märkt hur varannan grek går omkring och hostar?” Jo, jag hade märkt det. ”Hela Europas luft är fördärvad av den ihållande torkan. I Grekland finns officiellt inga fall av den nya kinesiska dödliga lunginflammationen, men det finns i Italien, Schweiz, Frankrike och Tyskland. Här har alla bara bronkit, men det kan vara en variant av världsepidemin, som kan visa sig värre i längden än Irakkriget. Och det är ingen slump att de uppträder samtidigt.”

Jag kunde inte direkt förstå vad han menade, och ej heller ville han ge någon närmare medicinsk utläggning, som jag ändå inte skulle ha förstått, men jag anade att han som vanligt visste mer än de flesta.

Elias hade dock en mera nykter syn på det hela. ”Om Saddam Hussein hade haft den minsta solidaritet med det folk han härskat över som diktator i 30 år hade han lämnat Irak efter USA:s ultimatum för att skona sitt folk och sitt land. Nu sitter han i säkerhet i sin bunker under jorden och hans familj i Syrien medan tusentals av deras folk dödas varje dag. Saddam Hussein har förnekat förekomsten av kemiska vapen i Irak, men om det inte finns några, varför har då de allierade överallt i Irak funnit skyddsuniformer för soldaterna mot kemiska vapen? Och folket i Irak lever på ingenting medan soldaterna får 1000 dollar i månaden plus fri läkarvård, fri bostad och fri utbildning, som staten betalar bara för att dessa soldater skyddar Saddam Hussein. Visst fungerade vapeninspektionerna, men vad hjälpte de om de bara kunde finna vad Saddam Hussein ville att de skulle finna? De fann en bomb här och en bomb där, som Saddam Hussein förstörde så långsamt som möjligt efter att först ha förnekat deras förekomst. USA vet vilka mängder kemiska vapen Irak har, inspektörerna kunde inte finna dem, varför Saddam Hussein förnekade deras förekomst och fortsatte dölja dem. Alltså hade USA och England inget val. De måste oskadliggöra Saddam Hussein personligen och desarmera Irak med våld. Annars skulle Irak bara ha fortsatt att ticka som en tidsinställd bomb.”

(forts. i nästa nummer.)

Bröllopsresan, del 11 : Den långa resan till Olympia.

Naturligtvis begick man återigen det klassiska misstaget att man lämnade Athen, då man inbillade sig att man var tvungen. Emellertid hade jag denna gång turen att hamna på ett tåg av den gamla sorten med våldsamt skumpande vagnar, hårda säten, en gammalmodig bar med bänkar vid vilken man inte fick plats med benen under bordet, och så vidare: rena Vilda Västern-modellen, och det kändes som om det var dit man var på väg. Det var bara att njuta hela vägen.

Enligt information skulle resan till Pyrgos ta 6 timmar och 20 minuter. Den välbekanta etappen till Patras gick förvånansvärt snabbt och smärtfritt, kanske beroende av vår våldsamma medvind: hela korintiska viken skummade av raseri, och det var omöjligt att se något tvärs över viken.

Efter Patras började problemen. Detta var ju okänt land för mig, och känslan blev hela tiden mer påtaglig att man åkt för långt ju mer det gick över tiden. Men slutligen nådde man äntligen Pyrgos efter närmare 7 timmar i detta fullkomligt och underbart primitiva tåg.

I Pyrgos gällde det att hitta busstationen i skymningen och hoppas att det fortfarande gick bussar till Olympia. I annat fall måste man gå de två milen till fots. Emellertid visade det sig finnas en smalspårig järnväg upp till Olympia, där det faktiskt gick tåg ibland. Detta var ett intressant perspektiv som måste närmare undersökas i Olympia, om man kom dit.

Busstationen i Pyrgos visade sig vara ett litet kyffe där folk satt och väntade utanför, då det inte fanns plats för dem innanför. Ingenting markerade att detta var en busstation. En taxichaufför hade gett mig exakta instruktioner hur jag skulle hitta den som jag följt till punkt och pricka, men naturligtvis gick jag förbi, då ingen vettig människa kunde identifiera den som en busstation. Men därifrån gick det faktiskt fortfarande bussar ända fram till Olympia. Jag måste bara vänta en timme.

Vid mig satt ett blont par med blåa ögon med allvarlig uppsyn och verkade intresserade av en konversation, men de kunde dåligt engelska, och jag kunde om möjligt ännu sämre grekiska. Emellertid lyckades vi förstå varandra. Detta vackra unga askblonda par med arktiskt isblåa ögon visade sig vara från Rumänien. Den unge mannen hade varit sjöman och fiskare och kommit så långt upp som till Newcastle, Orkneyöarna och Shetlandsöarna men inte hela vägen upp till Norge och Skandinavien. Han hade nu sitt första arbete i Grekland nära Pyrgos, och vi blev genast goda vänner. Jag önskade honom av allt mitt hjärta lycka till med sin unga hustru, och han önskade mig lika hjärtligt något liknande.

Busen gick över kullar och dalar, tre byar passerades: Smila, Pelopio och Platanos, innan vi kom fram till Olympia någonstans bortom tid och rum i mörkret. Staden hade bara en gata, som naturligtvis hade namnet Praxitelesgatan efter den berömde bildhuggaren som för 2500 år sedan arbetade här med sina mästerverk. Min japanske rumskamrat i Athen hade gett mig adressen till Olympias vandrarhem, som låg på Praxitelesgatan 18. Jag hade alltså genast hamnat på rätt gata.

Stället innehades av en ensam medelålders dam, troligen änka, som hade god koll på stället. Renligheten och ordningen var exemplarisk. En säng för natten kostade 7 Euro, med lakan och filt 8. Det fanns så gott om plats att jag fick ett eget rum (med 7 sängar) med balkong och bord med pall samt utsikt över trädgården. Det verkade vara den suveräna idyllen. Jag reserverade mig inför värdinnan om jag skulle stanna en eller två nätter.

(forts. i nästa nummer.)

Lyckliga möten i Ladakh, del 13 : Dalai Lamas entré

Men det mest oroväckande som Eli berättade om gällde Nepal. Han hade varit där i mars, och ingenting hade fungerat, vägen mellan Kathmandu och Pokhara hade inte tagit åtta timmar, utan polisspärrear och poliskontroller hade stoppat bussen ideligen. Maoistgerillan håller mest till i väst, men den är inte rolig alls, då den följer Pol Pots riktlinjer: den vill utrota all utbildning och alla som har någon utbildning. Mera anarkistiskt och destruktivt kan det inte bli.

Situationen hade närmast påmint honom om den i Asyut i södra Egypten på väg till Luxor. Asyut är fundamentalismens högborg. På stationen före Asyut kommer det ombord på tåget en soldat för varje vagn beväpnad med automatkarbin. Deras enda uppgift är att bevaka tåget genom Asyut. På stationen efter Asyut stiger de av igen.

Vi var inte många utlänningar i Alchi, och under denna dag i Alchi såg vi inte en enda utom oss själva, fastän Alchi är kanske Ladakhs främsta turistmagnet. Eli hade dock observerat en jeeplast med ryska turister som noggrant länsat alla stånd och köpt upp allt och sedan gett sig iväg med jeepen igen. Det hade varit roligt om de hade stannat på vårt hotell under natten.

Eli var den förste som medgav att hans landsmän som reste i stökiga grupper omkring i Indien utan att veta någonting och ändå med enorma pretentioner och kräsenhet var jobbiga och knappast någon heder för Israel, men samtidigt förekom det även enstaka israeler som reste omkring ensamma, som Dmitry Burnstein förra året och Eli i år, i bildningssyfte och av nyfikenhet för att lära sig något nytt och med redan massor av kultur och kunskap och erfarenheter i bagaget. Dessa resenärer är de bästa som finns i Indien, de är svåra att finna, men om de själva har tur så råkar de finna varandra, och då tänds det en levande och givande kontakt för livet. Så var det mellan Eli och mig, fastän vi representerade helt motsatta världar inom musiken, han med en karriär som diskjockey och musikmäklare, och jag som fullständigt fri lans inom det svåra seriösa facket. Vi drog sedan upp planer för framtiden och hoppades kunna fara till Nubra tillsammans om en vecka.

Jag skildes från det paradisiska Alchi följande morgon med djup saknad. Både Eli och mitt värdfolk sov, och fastän jag tog plats i bussen redan halv 7 var då de bästa platserna redan upptagna, så att jag fick sitta längst bak. Turen tillbaka till Leh tog sedan fyra timmar fastän vi tyvärr inte tog någon tepaus i Nimmu. I Leh slogs man genast av den betydligt sämre luften, som gav en andningsproblem och hostningar, och av de mycket livliga förberedelserna inför Dalai Lamas ankomst i morgon. Han skulle komma till Choglamsar några mil nedanför Leh, och det verkade som om hela staden skulle dit för att möta honom.

För första gången under resan mötte jag italienare. Det var det språket jag hade saknat i Ladakh hittills. Det var en grupp på sex frisksportare i shorts och kortärmade gula blusar, som de dessutom tog av sig, från Lago di Como. Vi bytte några ord och önskade varandra lycka till.

Mitt lunchställe Tenzin Dickey var proppfullt av israeler som alla väntade på sin mat, men där förekom också tre tjecker. I Tjeckien finns ett stort intresse för den tibetanska kulturen, och dess president Vaclav Havel är tror jag den enda statschef i världen som öppet tagit parti för Dalai Lama och Tibet mot diktaturen Kina.

På kvällen försökte jag för andra gången komma åt Internet. Jag kom så långt att jag kunde se att jag fått 63 brev. Sedan blev det strömavbrott. Det var i alla fall lite bättre än första gången.

Följande dag var den stora dag då Dalai Lama skulle ankomma till Ladakh. Folk hade fått tillsägelse att möta upp längs vägarna redan klockan 7 på morgonen, men de tog det tämligen lugnt. De hade ju så mycket att förbereda. Dalai Lamas ankomst till Leh var inte vilken händelse som helst. Det hände högst någon enstaka gång under ett antal år, och då måste man ju bara klä sig fin. Alla tog på sig sina bästa kläder och i synnerhet kvinnorna, som tog på sig sin fulla nationalmundering med den praktfulla ladakhiska sidenmanteln i fantastiska färggranna mönster, alla olika varandra, med den typiska pittoreska hatten och med generösa blombuketter i

händerna. Även männen var klädda i nationalkostym, och alla människor frambar symboliskt khatasjalar i händerna, den mest hedrande av alla välkomsthälsningar. Dalai Lama skulle ta in i Choglamsar nedanför Leh, där han skulle ta det lugnt i några veckor innan han skulle inleda sin undervisning i Choglamsar för alla som behagade närvara, från den 16-28 augusti. Det skulle tillströmma folk från hela Ladakh till detta utomordentliga tillfälle, och redan nu, vid hans högtidliga ankomst, kantades hela vägen från flygfältet till Choglamsar, ett tiotal kilometer, av mellan 10-20,000 människor, som alla stod där i väntan på att få bringa honom sin hyllning och välkomsthälsning med blommor och rökelse i händerna..

Men väntan blev lång. Först kvart över elva började de första tecknen på en kortège att visa sig. Han satt i den andra bilen, en enkel personbil, synlig för alla, och han försökte verkligen besvara vars och ens personliga hälsningar.

Jag såg honom senast i Dharamsala för två år sedan, men denna gång verkade han faktiskt piggare och nytrare, trots sviterna efter den misslyckade kalachakran i Bodhgaya för ett halvår sedan. Då i Dharamsala hade han även haft något sorgset och vemodigt över sig, men nu verkade han faktiskt gladare. Det var kanske en naturlig glädje för honom att komma till Ladakh, som ju är ett tibetanskt land med en helt tibetansk kultur och närmare hans eget land Tibet än vad man någonstans i Indien alls kan komma. Fastän ladakhierna själva bestämt hävdar att Ladakh är helt väsensskilt från Tibet, så kommer man inte ifrån, att Ladakh idag är mera tibetanskt och levande som sådant än det kinesockuperade Tibet.

(forts. i nästa nummer.)

Den tibetanska folk- och kulturutrotningen

Kineserna har avancerat ännu ett steg. I somras blev plötsligt alla tibetanska guider i Tibet av med sin behörighet och ersattes med kinesiska guider och det utan förklaring. Den troliga anledningen var den att de tibetanska guiderna ansågs olämpliga då de för det mesta var utbildade i Indien och inte i Kina. Gradvis fortskrider alltså sinofieringen av Tibet steg för steg medan kineserna bara ler mot omvärlden och påstår att allt är i sin ordning, att tibetanerna fortfarande är i majoritet i Tibet (vilket är en lögn), att de mänskliga rättigheterna respekteras och gör framsteg (vilket är en lögn), och att Tibet inte alls håller på att sinofieras (vilket är den största lögnen) fastän Beijing tvångspumpar in kinesisk befolkning dit för att dränka det tibetanska folket och kulturen i kinesisk forcerad massimmigration. Samtidigt utrotas tibetanerna långsamt men säkert liksom andra ockuperade folk som uigurerna i Turkestan, då all opposition tystas ner och likvideras hänsynslöst, medan den tibetanska flyktingströmmen över Himalaya till Indien och Nepal är en ständig åderlätning på vad som finns kvar av Tibet.

Vad tänker Kina säga sedan när det inte längre finns kvar några tibetaner eller något tibetanskt i Tibet, när den tibetanska kulturen omvandlats till en ytlig kinesisk Disneylandkuliss till turistfälla och alla kloster och tempel kräver inträde av turisterna som om de var karuseller eller bara döda muséer? Ty det är vad Kina har för avsikt att omvandla Tibet till: ett dött museum för Beijing att tjäna pengar på. Utan tvekan kommer Kina då att säga, att "den fredliga befrielsen av Tibet nu är lyckligt fullbordad", precis som tyskarna efter Warszawaghettots förintelse triumferande då förklarade Warszawa för "Judenfrei" när bara ruiner återstod.

Och vad tänker världen säga då, som ingenting gjorde utan bara stod och såg på medan ett land och ett folk med dess unika kultur och andlighet fullständigt likviderades av tidernas kanske brutalaste ateistiska och kanske mest konsekvent krasst materialistiska diktatoriska regim?

Då kommer världen att inse att den har ett problem på halsen i form av sin grymmaste diktatur och supermakt som den inte kan bli av med och som borde ha åtgärdats när den redan

gick för långt i och med inledandet av "den fredliga befrielsen" (alltså den blodiga tvångsockupationen) av Tibet med dess resulterande kulturella och etniska förstöring.

I Urumchi i Öst-Turkestan (kallat "Sinkiang" som på kinesiska betyder "Nya Provinsen") sitter Rabiya Kadir i fängelse. Hon var en ledande affärskvinna bland uigurerna och ett exempel på att uigurerna kunde vara lika duktiga och drivna som kineserna. Därför var hon misshaglig för kineserna, och hon kunde till slut sättas fast för ett brott, då man vid en husrannsakan fann tidningsurklipp hos henne om uiguriska självständighetsrörelser. Det var lika brottsligt och landsförrädiskt som det i Tibet är att äga bilder av Dalai Lama. Öst-Turkestan var helt uiguriskt och självständigt när kineserna ockuperade landet under Mao och under sken av "befrielse": "Släpp bara in oss, så ska vi befästa er självständighet." Resultatet: idag är majoriteten av landets befolkning kineser, och de turkbesläktade uigurerna är reducerade till undermedborgare utan rättigheter, som kineserna kan göra och gör vad de vill med.

Och denna situation understöds av alla som gör affärer med Kina, av USA och Europa; men även Indien och Nepal för en kronisk undfallenhetspolitik och rättar sig efter Kinas direktiv - Nepal har i sommar på Kinas anmodan återbördat tibetanska flyktingar till var de flytt ifrån, och Indien har politiskt erkänt "Tibet vara en del av Kina", detta Kina, som kräver att Taiwan ska uppge sin demokrati och godvilligt ingå i kommunist-Kina, som väl är det enda landet i världen som fängslar folk under brottsrubriceringen "själslig terrorism" (poeter som läst sina dikter offentligt har arresterats för detta brott) och som fortfarande bedriver systematisk hjärntvätt mot oliktänkande. Har man fel politiska åsikter tas man om hand av myndigheterna, men det heter inte att man hamnar i fängelse, utan i stället utsätts man för "omskolning", vilket i praktiken är hjärntvätt.

Burmas militärjunta är en kinesisk marionettregering, som förföljer och undertrycker alla demokratiska strävanden och behåller Aung San Suu Kyi i arrest för att hon vann landets sista demokratiska val. Utom kinesisk uppbackning lever denna militärjunta huvudsakligen på inkomsterna från sitt heroinmonopol - med Kinas goda minne, som även hjälpt diktaturen Pakistan med dess kärnvapenprogram.

Vi slapp Sovjetunionen, men vi har fortfarande inte sluppit "Ondskans imperium" som lever kvar i den kinesiska kommunistiska terrordiktaturen.

***

Sedan september är ett redaktionellt samarbete inlett med den nyomstartade gränsvetenskapliga tidskriften *Nexus* för båda tidskrifternas förkovran.

Då en resa tillbaka till Himalaya är planerad mot slutet av oktober i fem veckor kan nästa nummer inte väntas förrän i december.

Göteborg 3 oktober 2003.